

Чыныбаева Н.Ж., Ташматова М.К

**ПРОКУРАТУРА ОРГАНДАРЫ ТАРАБЫНАН АДАМ
УКУКТАРЫН ЖАНА ЭРКИНДИКТЕРИН КАМСЫЗ КЫЛУУ**

Чыныбаева Н.Ж., Ташматова М.К

**ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА
ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРЫ**

N. Chynubaeva, M. Tashmatova

**ENSURING HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS
BY THE PROSECUTOR'S OFFICE**

УДК: 342.7(575.2) (04)

Макалада прокуратура органдары тарабынан адам укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуунун маанилүү темасы чагылдырылып, азыркы укуктук системада прокуратуранын негизги функцияларына жана ролдоруна басым жасалат. Макаланын башында адам укуктарын коргоо контекстинде прокуратуранын статусун жана ыйгарым укуктарын аныктаган негизги мыйзамдык жана конституциялык жоболорго сереп берилет. Прокуратура институтунун тарыхый өнүгүшү жана коомдук жана укуктук реалдуулуктун өзгөрүшүнө жооп катары анын эволюциясы баса белгиленет. Ошондой эле макалада прокуратуранын башка мамлекеттик органдар, сот системасы жана коомдук институттар менен өз ара аракеттенүү маселелерине өзгөчө көңүл бурулат. Мындай өз ара аракеттенүүнүн оң мисалдары, ошондой эле жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин ишке ашыруу процессинде келип чыгуучу татаалдыктар талданат. Мындан тышкары, макаланын авторлору прокуратура органдары өз ишмердүүлүгүндө туш болгон Заманбап чакырыктарды жана көйгөйлөрдү карашат. Тактап айтканда, прокуратуранын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу, мыйзамдуулукту жана укук тартибин бекемдөө, ошондой эле адам укуктарын коргоо жаатында эл аралык кызматташтыкты күчөтүүнүн маанилүүлүгүнө басым жасалат. Изилдөө аныкталган көйгөйлөрдү чечүү жолдорун сунуш кылат, ошондой эле адам укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу системасында прокуратуранын ролун андан ары бекемдөө боюнча сунуштарды иштеп чыгат.

Негизги сөздөр: прокуратура, адам укуктары, эркиндикти коргоо, мыйзамдуулук, соттогу өкүлчүлүк, мамлекеттик органдар, укуктук система, коомдук институттар.

Статья освещает важную тему обеспечения прав и свобод человека органами прокуратуры, акцентируя внимание на ключевых функциях и ролях прокуратуры в современной правовой системе. В начале статьи представлен обзор основных законодательных и конституционных положений, определяющих статус и полномочия прокуратуры в контексте защиты прав человека. Освещается историческое развитие института прокуратуры и его эволюция в ответ на меняющиеся общественные и правовые реалии. А также в статье особое внимание уделяется вопросам взаимодействия прокуратуры с другими государственными органами, судебной системой и общественными институтами. Анализируются как положительные примеры такого взаимодействия, так и сложности, возникающие в процессе реализации прав и свобод граждан. Кроме того, авторы статьи рассматривают современные вызовы и проблемы, с которыми сталкиваются органы прокуратуры в своей деятельности. В частности, акцентируется внимание на необходимости повышения эффективности работы прокуратуры, укрепления законности и право-

порядка, а также на важности усиления международного сотрудничества в области защиты прав человека. В исследовании предлагаются пути решения выявленных проблем, а также формулируются предложения по дальнейшему укреплению роли прокуратуры в системе обеспечения прав и свобод человека.

Ключевые слова: прокуратура, права человека, защита свободы, законность, представительство в суде, государственные органы, правовая система, общественные институты.

The article highlights the important topic of ensuring human rights and freedoms by the prosecutor's office, focusing on the key functions and roles of the prosecutor's office in the modern legal system. At the beginning of the article, an overview of the main legislative and constitutional provisions defining the status and powers of the prosecutor's office in the context of human rights protection is presented. The historical development of the Institute of Public Prosecutor's Office and its evolution in response to changing social and legal realities are highlighted. The article also pays special attention to the issues of interaction between the prosecutor's office and other state bodies, the judicial system and public institutions. The article analyzes both positive examples of such interaction and the difficulties that arise in the process of realizing the rights and freedoms of citizens. In addition, the authors of the article examine the current challenges and problems faced by the prosecutor's office in their activities. In particular, attention is focused on the need to improve the efficiency of the prosecutor's office, strengthen the rule of law and the rule of law, as well as the importance of strengthening international cooperation in the field of human rights protection. The study suggests ways to solve the identified problems, as well as formulates proposals for further strengthening the role of the prosecutor's office in the system of ensuring human rights and freedoms.

Key words: prosecutor's office, human rights, protection of freedom, legality, representation in court, state bodies, legal system, public institutions.

Кыргыз Республикасында адам укуктарын камсыз кылуу проблемасы жашоонун жана иштин бардык чөйрөлөрүндө зор роль ойнойт. Адам укуктарын коргоо тутумундагы укук коргоо органдары бул маселеге максималдуу көңүл бурушу керек, анткени адам укуктары көп учурда мыйзамдуу түрдө чектелбейт, сакталбайт жана бузулат.

Прокуратура Кыргыз Республикасынын Конституциясынын сакталышына, ошондой эле Кыргыз Республикасынын аймагында колдонулуп жаткан мыйзамдардын аткарылышына көзөмөл жүргүзүүчү орган катары адам укуктарын камсыз кылуу система-

сында түздөн-түз аракеттенет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы жана мыйзамдары адам укуктарына өзгөчө көңүл бурат, атап айтканда аларды бекемдейт жана коргойт. Конституциялык системанын негизги элементтери адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерине жана ченемдерине ылайык Конституциялык шарттуулук, мыйзамдык өнүгүү менен айырмаланат. Адам укуктары жана эркиндиктери Кыргыз Республикасынын жогорку баалуулуктарына кирет. Алар түздөн-түз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин маанисин жана мазмунун аныктайт (КР Конституциясынын 23-С 1-беренеси) [1].

Кыргыз Республикасынын Конституциясын жана мыйзамдарын талдоо мамлекеттик бийликтин ар бир органы өз ыйгарым укуктарынын чегинде адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоону жүзөгө ашыраарын жана конституциялык укуктар менен эркиндиктерди коргоонун мамлекеттик системасын түзөөрүн көрсөттү.

Прокуратуранын мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот органдарынан өз ыйгарым укуктарын ишке ашырууда көз карандысыздыгына көңүл буруу зарыл. Көз карандысыздык маселелерди чечүүдө өз алдынчалыктан, ошондой эле өз ишинде органдар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына жана өз кызматкерлеринин укуктук аң-сезимине гана таяна тургандыгынан көрүнөт. Бул өз функцияларын натыйжалуу жүзөгө ашырууга мүмкүндүк берет, бул адам укуктарын коргоодо зарыл. Ал кимден болбосун мыйзам бузууларды четтетүү чараларын көрөт, бийликти камсыз кылууга жана бөлүштүрүүгө жана алардын өз ара аракеттенүүсүнө активдүү катышат.

Прокуратуранын адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун башка мамлекеттик механизмдери менен өз ара аракеттенүүсү прокуратура органдары тарабынан адамдын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин коргоо башка мамлекеттик укук коргоо механизмдерине салыштырмалуу бир катар артыкчылыктарга ээ экендигин аныктайт.

2021-жылдын 10-сентябрындагы №114 "Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө" Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 2-беренесинин 1 бөлүмүнүнө ылайык Кыргыз Республикасынын прокуратурасы инсандын, коомдун жана мамлекеттин мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылууга чакырылган, башкача айтканда адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо прокуратуранын бардык функционалдык ишмердүүлүгүнүн максаттарынын бири катары аныкталган [2].

Бул ченемди сөзмө-сөз чечмелөөдөн улам адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо (мыйзамдын үстөмдүгүн жана коомдун жана мамлекеттин ал тарабынан корголуучу кызыкчылыктарын камсыз кылуу менен катар) адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин сакталышына прокурордук көзөмөлдү кошуп алганда, ал кайсы чөйрөдө жүзөгө ашырылганына карабастан (жазык-укуктук же болбосо башка) прокуратуранын функцияларынын ар биринин максаты болуп саналат.

Прокуратуранын укук коргоо ишин демилгелөө үчүн жарандын бузулган укуктарын калыбына келтирүү өтүнүчү менен кайрылуусу талап кылынбайт, мыйзам прокуратурага адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктеринин бузулушу жөнүндө маалымат болгондо өз демилгеси боюнча текшерүүлөрдү жүргүзүүгө ыйгарым укук берет.

Укук коргоо иши прокуратура тарабынан жетишээрлик ийкемдүү жол – жоболордо жүзөгө ашырылат, алардын негиздери мыйзамдарда, ал эми толук регламенттештирүү-прокуратуранын өзүнүн ченемдик актыларында белгиленет. Бул адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктеринин бузулушун кыйла активдүү аныктоого мүмкүндүк берет жана арыз берүүчүнүн соттук коргоо менен салыштыруудагы өз ара аракеттенүүсүн жөнөкөйлөтөт.

Прокурорлордун укуктарын коргоо боюнча жардам жана иш-аракеттер жарандар жана жалпы коом тарабынан талап кылынат. Прокуратура органдары укук коргоо ишин жазык-укуктук чөйрөдө гана эмес, адамдын мыйзамдуу укуктарын коргоо маселелеринде, эмгектик, жарандык, социалдык, турак жай жана башка чөйрөлөрдө да жүзөгө ашырат. Прокуратура органдарынын иши универсалдуу мүнөзгө ээ, б.а. өзүнүн аракеттерин адамдардын айрым топторуна жайылтпастан, бүтүндөй калкты коргоого багытталган.

Адам укуктарынын бузулушунун көп саны эмгек мамилелеринде камтылган Мисалы: иш кызматын мыйзамсыз токтотуу, өз убагында эмгек акы төлөбөө, басмырлоо жана башкалар. прокуратура адам укуктарын Активдүү коргойт, жарандардын кайрылууларына жооп берет, ошону менен алардын бузулган укуктарын калыбына келтирет [3].

Калктын социалдык жактан корголбогон катмарынын укуктары көп бузулгандыгын белгилей жетүү керек. Бул майыптар, пенсионерлер, балдар, жетим балдар, ардагерлер, аз камсыз болгондор, эмгекке жарамсыздар. Бул адамдардын тобу өз алдынча бузулган укуктарын коргоого жана аларды коргоого жөндөмдүү эмес. Келгиле, укук бузуулар көп кездешкен эң кеңири таралган аймактарды баса белгилейли:

Инженердик, транспорттук жана социалдык инфраструктуранын объекттерин жеткиликтүү пайдалануу;

Майыптардын жана карылардын пенсиялык укуктары;

Дары-дармек каражаттары менен камсыз кылуу, ошондой эле дарылоо жана реабилитациялоо;

Көп балалуу үй-бүлөлөрдү, майыптарды, жетим балдарды колдоо ж.б.;

Жетим балдардын жана улгайган жарандардын турак жай укуктары;

Ата-энелердин жана башкалардын ортосундагы никени бузуу менен балдардын укуктары.

Көптөгөн бузууларды аныктоо менен прокуратура органдары адам укуктарын коргоо механизмдин иштеп чыгуусу зарыл. В.И Тысячная белгилегендей прокурорлордун адамды, анын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында мыйзам чыгаруу ишине катышуусу бул мыйзамдын үстөмдүгүн камсыз кылуу убактылуу жүзөгө ашырылганда гана реалдуу эмгектик ишке тиешелүү актылар; өлкөнүн аймагында бирдиктүү укуктук мейкиндикти түзүү; коомдук бийлик органдарынын юридикалык буйруктарынын ырааттуулугун камсыз кылуу; жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүнү регламенттөөнү камсыз кылуу" [4].

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен прокуратура органдары тарабынан адам укуктарын коргоонун натыйжалуулугу бир катар факторлорго көз каранды деген тыянак чыгарууга болот. Бирок болуп жаткан окуялардын чындыгы бизге ар дайым туруктуулук абалында экендигин жана бардык шарттарды сактоо мүмкүн эместигин түшүнүүгө жардам берет. Ошондуктан прокуратура кызматкерлерине өтө чоң жоопкерчилик гана эмес, натыйжалуулуктун жана ийгиликтүүлүктүн бардык факторлору сакталбаган маселелерди чечүүдө оорчулук да жүктөлөт.

Ошентип, адам укуктарын коргоо чөйрөсүндө прокуратура ишинин негизги багыттарын аныктасак:

Биринчиден, адамдын жана жарандын укуктарын таасир укуктук актыларды талдоо. Көбүнчө бул эмгек, жарандык, социалдык, турак-жай жана башка укуктарга тиешелүү актылар. Прокуратура органдары ченемдик укуктук актылардын долбоорлору боюнча сунуштарды жана сын-пикирлерди жөнөтө алышат, аларды кароонун жана сактоонун натыйжаларына көз сала алышат.

32-берененин 1-пунктуна ылайык Прокурор мыйзамдардын аткарылышына көзөмөлдүктү жүзөгө ашыруу:

1) өзүнүн компетенциясынын чегинде кызматтык күбөлүгүн көрсөтүү менен белгиленген тартипте мамлекеттик органдардын, мекемелердин, ишканалардын, уюмдардын жана бирикмелердин аймагына жана жайларына алардын менчигинин түрүнө кара-

бастан кирүүгө жана чыгарылган укуктук актыга, ошондой эле аларды кабыл алуу үчүн негиз болгон документтерге жана материалдарга кирүүгө.

2) жетекчилерден жана башка кызмат адамдарынан чектелген пайдалануудагы документтерге уруксат берүү деңгээлине ылайык зарыл документтерди, статистикалык башка маалыматтардын материалдарын берүүнү талап кылууга; пайда болгон маселелерди аныктоо үчүн адистерди бөлүп берүүгө; прокуратурага келип түшкөн материалдарды, маалыматтарды, кайрылууларды текшерүүгө жана алардын натыйжалары жөнүндө кабарлоого милдеттендирүүгө;

3) мыйзамдардын бузулушу боюнча түшүндүрмөлөрдү берүү үчүн кызмат адамдарын жана башка адамдарды чакырууга.

2. Прокурорго мыйзам, укук бузуу фактысы аныкталган учурда:

1) кыйла жогору юридикалык же башка ченемдик укуктук күчкө ээ болгон ченемдик укуктук актыларга, ченемдик укуктук актыларга карама-каршы келген кол салууларга каршылык билдирүүгө, ошондой эле алардан жараксыз же конституциялык эмес деп табуу жөнүндө талап менен сотко кайрылууга;

2) мыйзамдарды же башка ченемдик укуктук актыларды бузууларды четтетүү жөнүндө сунуштарды жана жазма буйруктарды киргизүүгө, аларга жол бербөө жөнүндө эскертүүгө;

3) мыйзам менен корголуучу таламдардын укуктарын коргоо үчүн сотко арыз менен кайрылууга.

Экинчиден, мыйзамдардын аткарылышына прокурордук текшерүүлөрдү жүргүзүү. Мыйзамдардын аткарылышын текшерүү прокуратура органдарына келип түшкөн маалыматтардын (жарандардын, кызмат адамдарынын кайрылууларынын, жалпыга маалымдоо каражаттарынын билдирүүлөрүнүн ж.б.), ошондой эле прокурордук ыйгарым укуктарды пайдаланууну талап кылган жол берилген укук бузуулар жөнүндө башка материалдардын негизинде жүргүзүлөт. Биринчи кезекте-жалпы маанидеги же мамлекеттик кызыкчылыктарды, калктын топторунун, эмгек жамааттарынын, өзгөчө социалдык жана укуктук коргоого муктаж жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо үчүн жүргүзүлөт. Ушуну менен прокурордук текшерүүлөр адам укуктарын коргоо механизмдин зарыл элементи болуп саналат деген тыянак чыгарууга болот. Прокуратура кызматкерлери Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жана мыйзамдарынын сакталышын, ошондой эле адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин сакталышынын мыйзамдуулугун текшерешет.

Үчүнчүдөн, эл аралык кызматташтыкты ишке ашыруу. "Кыргыз Республикасынын прокуратурасы" Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 45-беренесинде жана 46-беренесинде проку-

ратура органдарынын компетенциясынын чегинде чет мамлекеттердин тиешелүү органдары жана эл аралык уюмдар менен эл аралык кызматташтык бекитилген, ошондой эле эл аралык келишимдер чөйрөсүндөгү Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте эл аралык уюмдардын органдарынын ишине катышат.

Прокуратура органдары Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган, укуктук жардам көрсөтүү маселелери боюнча белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдердин колдонулушун көзөмөлдөөнү жүзөгө ашырат.

Адам укуктарын камсыз кылуу системасы мамлекет ичиндеги деңгээлде гана эмес, эл аралык деңгээлде да иштейт. Ал эми артыкчылык эл аралык коомчулук адам жана анын укуктарын, ошону менен эл аралык-укуктук актыларды кабыл алуу жолу менен аларды коргойт: жыйындар, декларациялар, келишимдер, макулдашуулар жана башка документтер. Прокуратура органдарынын башка мамлекеттердин тийиштүү органдары жана эл аралык уюмдар менен кызматташуусунан улам адам укуктарын камсыз кылууну ишке ашырат, аларды коргоо жүзөгө ашырылат, укуктук маселелер боюнча консультациялар, илимий-практикалык конференциялар, прокурорлордун жолугушуулары, тажрыйба берүү үчүн делегацияларды алмашуу жолу менен прокуратура органдарынын бул чөйрөдөгү ишин жакшыртуу жана натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча чаралар көрүлөт.

Кыргыз Республикасынын прокуратурасы тарабынан адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо функцияларын жүзөгө ашыруу принциптери анын максаттары жана милдеттери менен аныкталган, Кыргыз Республикасынын Конституциясында, "прокуратура жөнүндө" Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамында, Кыргыз Республикасынын башка мыйзамдарында, эл аралык келишимдеринде чагылдырылган, укук коргоо ишмердигин жүзөгө ашыруунун жүрүшүндө прокурорлордун, тергөөчүлөрдүн жана прокурордук кызматкерлердин өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруусунун мүнөзүнө карата кыйла олуттуу талаптарды билдирген жалпы, туруктуу негиз салуучу башталыштарды билдирет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясында белгиленген же анда камтылган жоболордун негизинде чыгарылышы мүмкүн болгон конституциялык принциптер. Алардын ичинен көпчүлүк бөлүгү – мыйзамдуулуктун, гуманизмдин, акыйкаттыктын айкындыгынын принциптери, бийликти бөлүштүрүү, мамлекеттик бийликтин биримдиги, жарандардын мыйзам алдында бирдейлиги-адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоонун бүткүл конституциялык системасына мүнөздүү. Ошону менен бирге, "прокуратура жөнүндө" Кыргыз Рес-

публикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренеси Кыргыз Республикасынын прокуратурасын уюштуруунун жана ишинин принциптерин – прокуратура органдарынын тутумунун бирдиктүүлүгүнүн жана борборлоштурулушунун принциптерин бекемдейт, алар прокуратуранын укук коргоо ишин жүзөгө ашырууда да колдонулат;

"Прокуратура жөнүндө" Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамын талдоонун негизинде чыгарылган принциптер-прокурорлордун тышкы таасирден көз карандысыздыгы жана алардын ишине кийлигишүүгө жол берилбестиги (5-берене), кесипкөйлүк, прокуратура органдарынын ишинин системалуулугу жана макулдашылгандыгы, прокурордук чара көрүүнүн өз убагында колдонулушунун принциптери;

Укуктук-ченемдик жактан бекемделе элек прокурордук этиканын принциптери: адептүүлүк; жоопкерчилик; конституциялык пас жана эркиндиктердин бузулушун четтетүүдө принципиалдуулук жана туруктуулук, адептүүлүк, ак ниеттүүлүк.

КР Конституциясында жана мыйзамдарда бекитилген бул принциптер бири-бири менен тыгыз байланышта, өз ара шартталган жана бирдиктүү системаны түзөт, аларды ырааттуу ишке ашыруу прокуратуранын укук коргоо ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун камсыз кылат.

Биримдиктин жана борборлоштуруунун принциптеринин негизинде прокуратуранын укук коргоо функциясын жүзөгө ашыруу Кыргыз Республикасынын прокуратура органдарына жана мекемелерине бирдиктүү механизм катары иштөөгө, адамдын жана жарандын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин коргоо чөйрөсүндө суммардык оң натыйжага жетишүүнү камсыз кылуу менен бири-бирин өз ара толуктоого мүмкүндүк берет. Биримдиктин жана борборлоштуруу негиздеринин негизинде прокуратуранын укук коргоо ишин уюштуруу, анын актуалдуулугун жана ыкчамдыгын, ошондой эле анын аналитикалык мүнөзүн камсыз кылат.

Прокуратура тарабынан жүзөгө ашырылуучу конституциялык көзөмөлдүн предмети болуп адамдын жана жарандын негизги укуктары жана эркиндиктери саналат, анткени конституциялык көзөмөлдүн бул түрү жеке адам менен мамлекеттин ортосундагы жалпы конституциялык укуктук мамилелердин деңгээлинде да, жаран менен мамлекеттик органдын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын, мамлекеттик эмес уюмдун администрациясынын ортосундагы конкреттүү укуктук мамилелерде да натыйжалуу болушу мүмкүн. Бул жагдай анын укук жаратуу (ченемдик-укуктук актыларда адамдын жана жарандын конституциялык укуктарынын жана эркиндиктеринин сакталышын камсыз кылуу) жана укук колдонуу (мамлекеттик органдардын, жергиликтүү

өз алдынча башкаруу органдарынын, мамлекеттик эмес уюмдардын администрацияларынын күндөлүк ишинде жарандын конституциялык укуктарынын жана адам эркиндиктеринин сакталышын камсыз кылуу) деңгээлдерин бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен прокуратуранын укук коргоо ишмердигин кыскача чагылдыруу азыркы учурда анын потенциалы ар түрдүү экендигин тастыктайт деген тыянак чыгарууга болот. Прокуратура өзүнүн компетенциясынын чегинде, өзүнө гана мүнөздүү ыкмалар жана каражаттар менен, башка органдарды алмаштырбастан, мыйзамдуулукту чындоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жарандарынын укуктарын жана эркиндиктерин сактоо жана коргоо боюнча мамлекеттик механизмде маанилүү орунду ээлейт.

Адабияттар:

1. Конституция Кыргызской Республики [Электронный ресурс]: принята референдумом (всенарод. голосованием) 11 апреля 2021г. (Введена в действие Законом КР от 5 мая 2021г.) // Инф.-прав. система «ТОКТОМ мамлекет Про». – Режим доступа: http://www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1.
2. О прокуратуре КР [Эл. ресурс]: Конституционный закон КР от 10 сентября 2021г. №114 (В редакции конституционных Законов КР от 26 июля 2023г. №148) // Инф.-прав. система «ТОКТОМ мамлекет Про». – Режим доступа: http://www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1.
3. Ширококов С.А. Адамдын жана жараандын конституциялык кайрылуу укугу. Автореф. дисс. канд. - Пермь, 1999. – 222-б.
4. Миронов М.А. Адамдын укуктарын жана негизги эркиндиктерин коргоо системасынын элементи катары жарандардын кайрылуусу (авт. редак.) - М., 2001. – 392-бет.
5. Чыныбаева Н.Ж. Роль прокуратуры в системе ювенальной юстиции: некоторые вопросы прокурорского надзора. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2018. №. 4. С. 99-103.
6. Чыныбаева Н.Ж., Мусаев Д.К. Судебная гарантия как инструмент реализации защиты прав и законных интересов несовершеннолетних. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2018. №. 6. С. 104-107.
7. Чыныбаева Н.Ж. Теоретико-правовые аспекты правового статуса несовершеннолетних в Кыргызской Республике. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2018. №. 6. С. 125-130.